

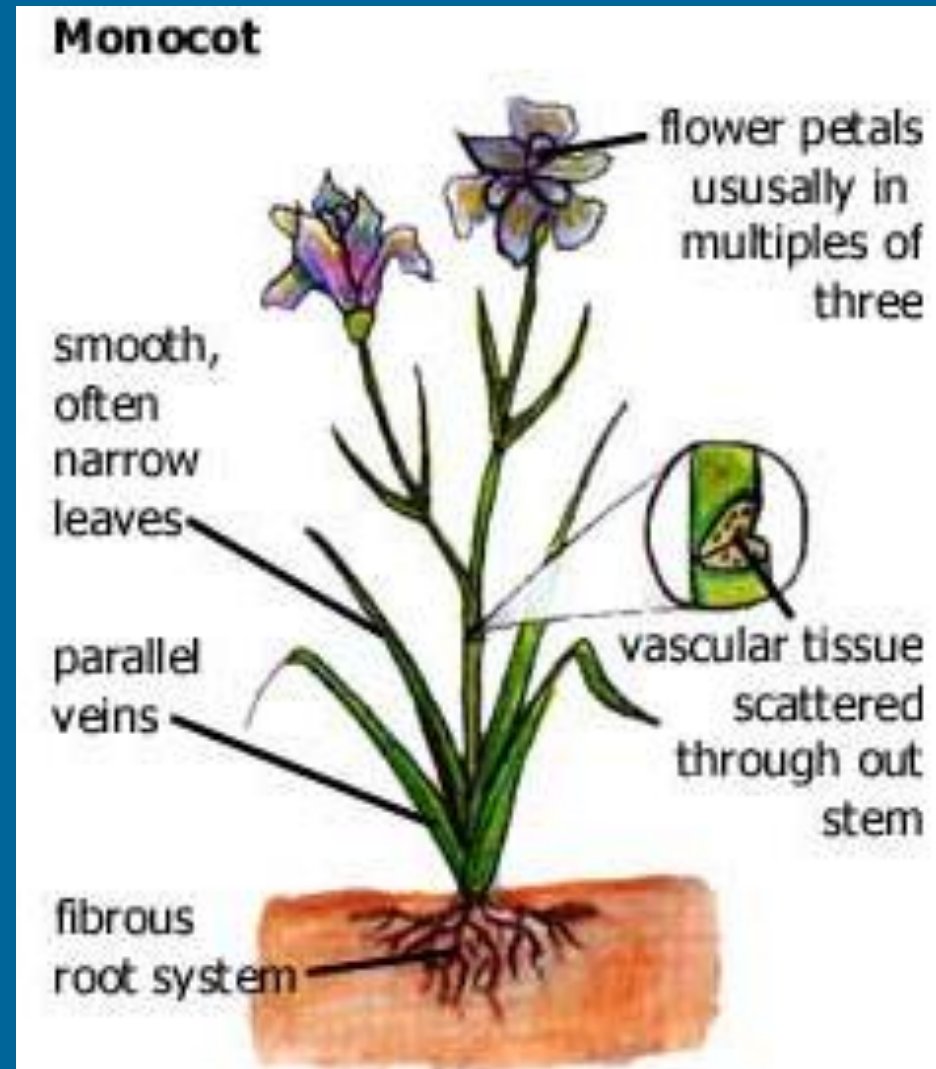
A photograph of a field of tall grasses with white, feathery seed heads. The grasses are in the foreground, and a dense background of green foliage is visible. The text is overlaid on the center of the image.

jednoděložné rostliny

Liliopsida

znaky

- monofyletická skupina
- většinou byliny, pokud dřeviny, pak tloustnou atypicky pomocí listových pochev
- listy jednoduché, souběžná žilnatiny
- adventivní kořeny
- ataktostélé
- květní části uspořádané cyklicky, trojčetné, okvěť většinou nerozlišené
- pyl monokolpátní
- 52 000 druhů

habitus

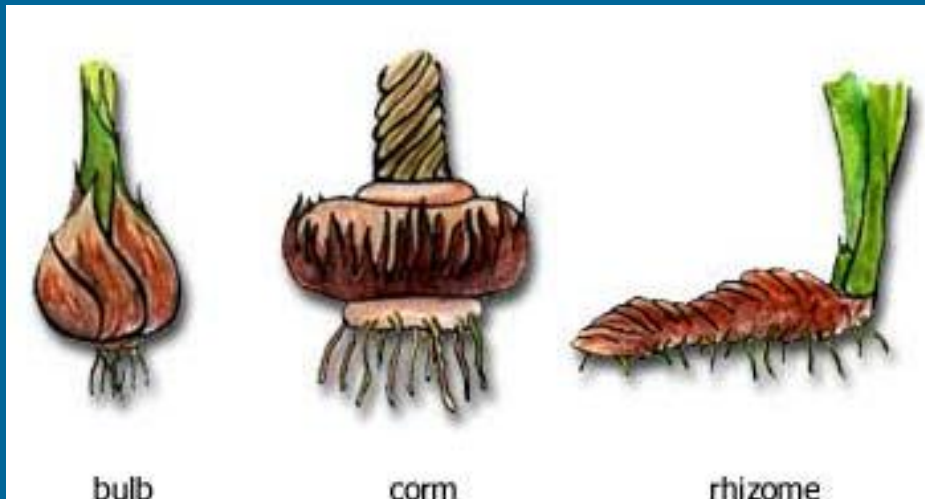
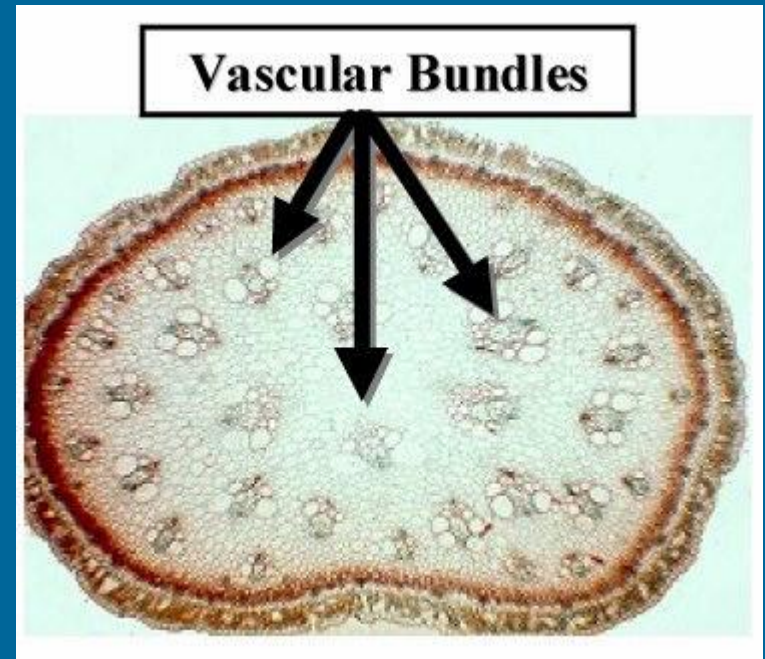
Kořenová soustava

adventivní kořeny,
tvorba podzemních zásobních orgánů

Cévní svazky

ataktostélé

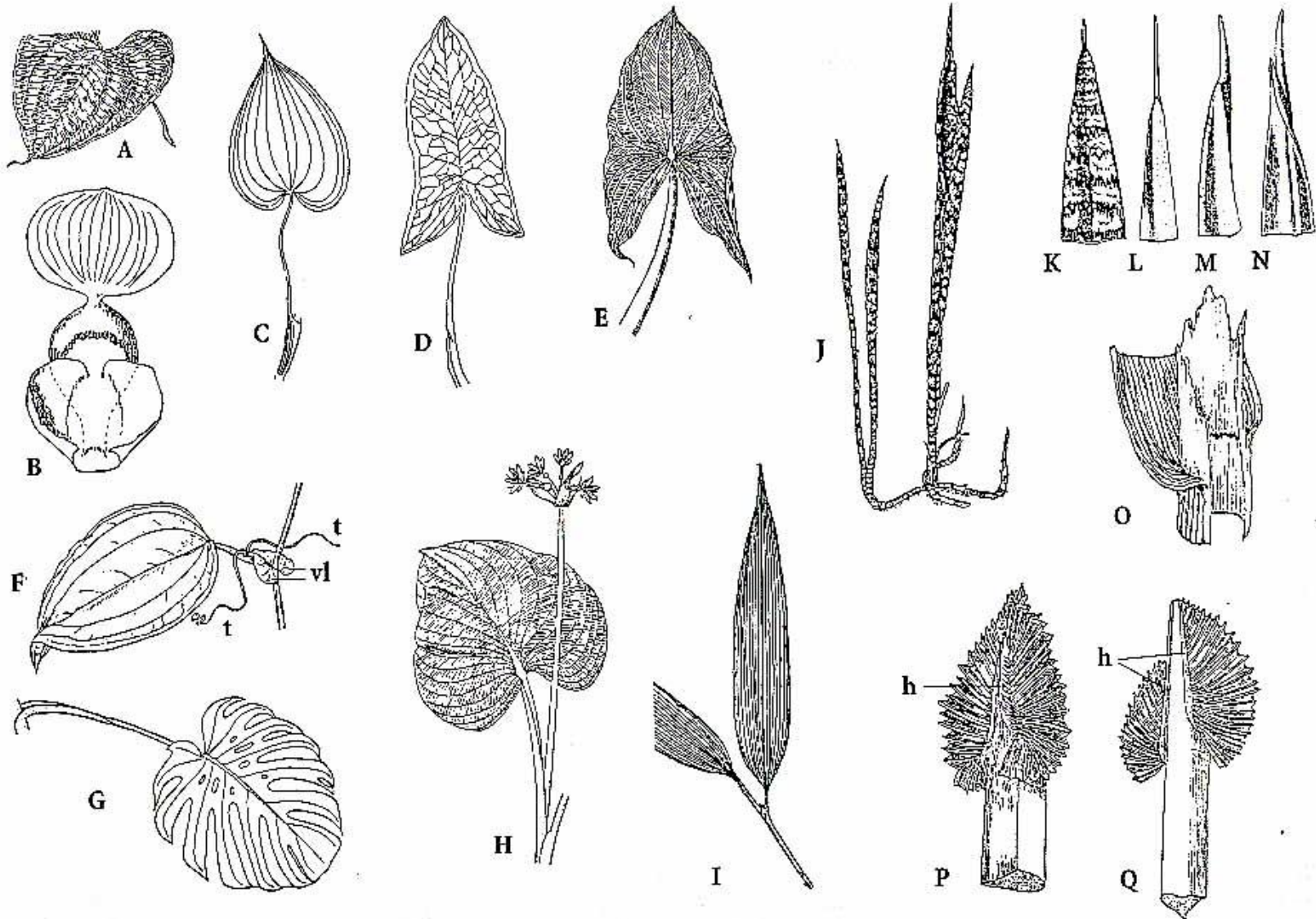

bulb

corm

rhizome

Listy obvykle jednoduché, celokrajné, s rovnoběžnou žilnatinou, bez palistů, často bez řapíku, ale s vyvinutou pochvou.

Květy

typicky: P 3+3, A 3+3, G (3), velká diverzita

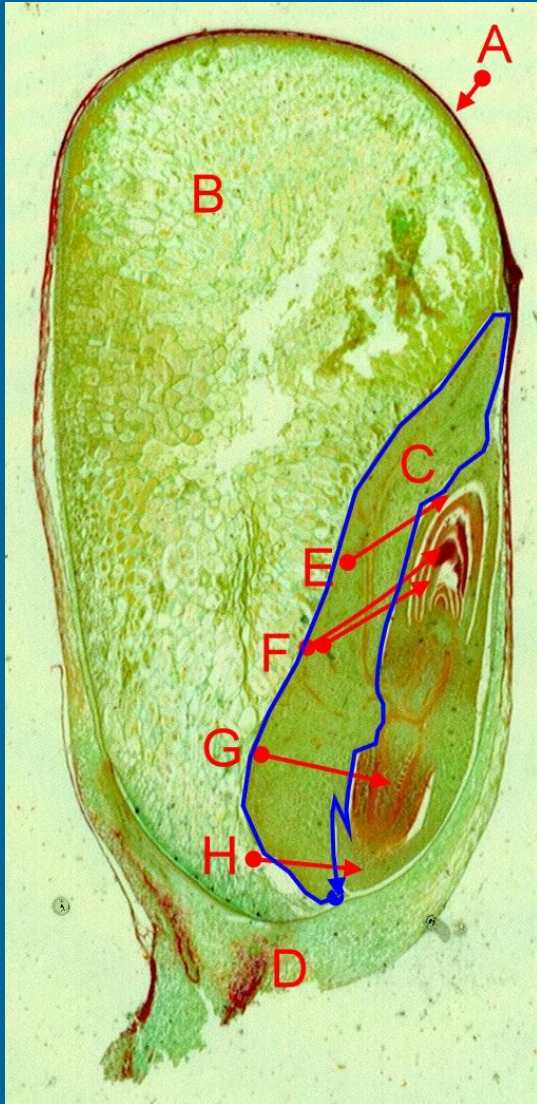

Vajíčka

se dvěma integumenty
bez perispermu

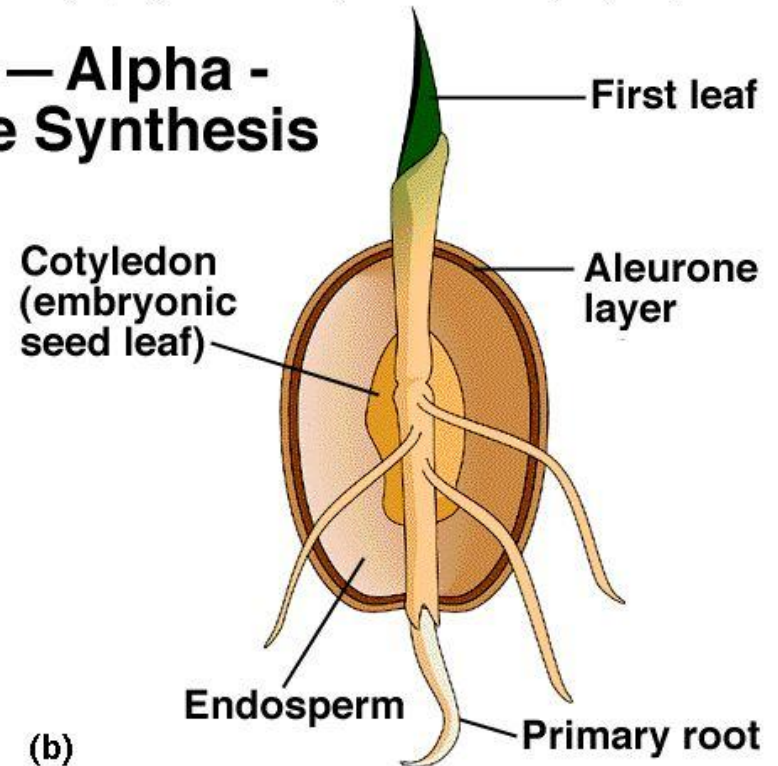
Semena

klíčí jednou dělohou

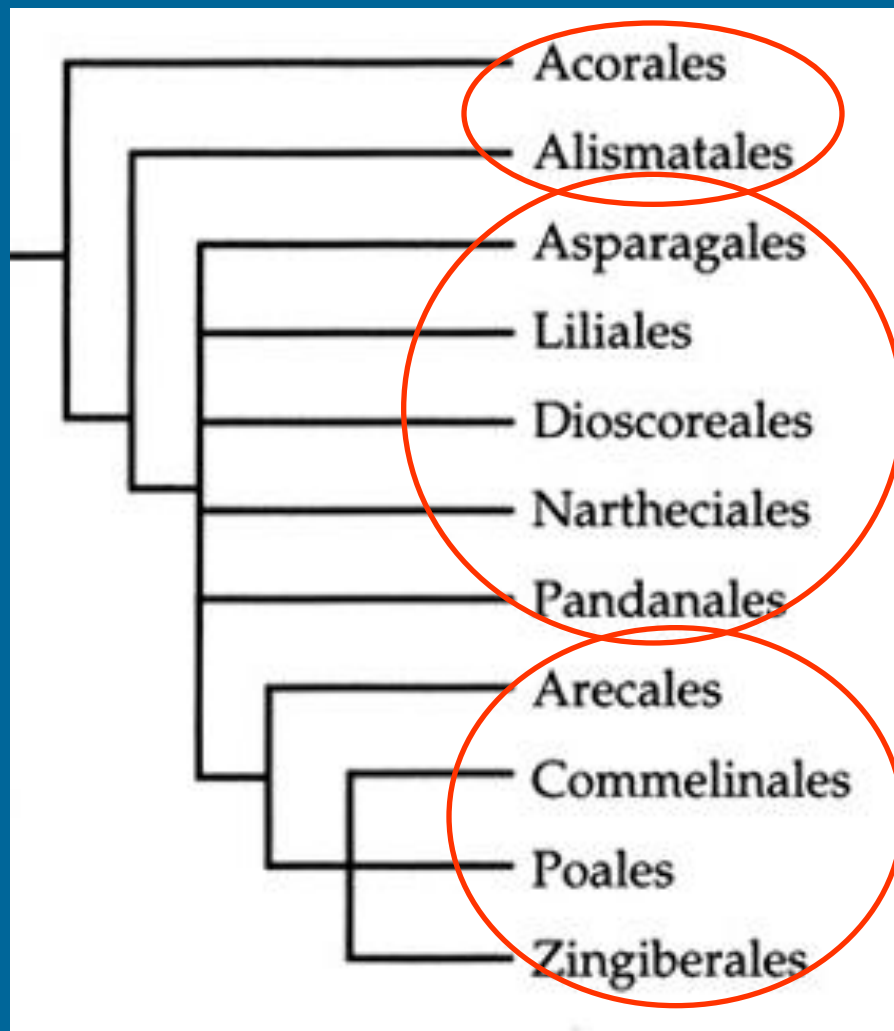
Randy Moore, Dennis Clark, Darrel Vodopich, Botany Visual Resource Library © 1998 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Barley — Alpha - amylase Synthesis

(b)

členění jednoděložných rostlin

Alismidae

Liliidae

Commelinidae

Alismidae, Acorales, Acoraceae

Acorus calamus – oddělený taxon v rámci jednoděložných rostlin, oboupohlavné trojčetné květy; v semenech přítomný **perisperm**, v podzemních orgánech éterický olej, listy monofaciální

Foto: Arne Anderberg
Acorus calamus puškvorec obecný

Alismidae

Alismatales - žabníkotvaré

rostliny převážně vodního prostředí, květy drobné sdružují se do květenství, tyčinek a plodolistů násobky tří, listy bifaciální
13 čeledí s cca 3 320 druhy

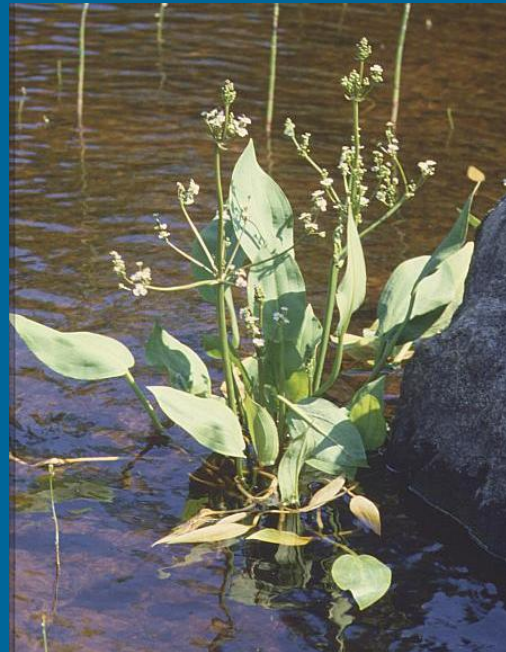
čeledi: *Araceae*

Alismataceae

Potamogetonaceae

Arum

Alisma

Potamogeton natans
Foto: Norman Hagen

Potamogeton

Araceae áronovité

byliny, liány, epifyty; většinou však pozemní bahenní nebo vodní rostliny
listy řapíkaté, střídavé, žilnatina často zpeřená, idioblasty, latex, alkaloidy
květy trojčetné v bohatých palicovitých květenstvích opatřených **toulcem**
květy obou- nebo jednopohlavné, většinou entomogamní, drobné
plody často srostlé v plodenství (bobule, nažka)

zástupci

kosmopolitní rozšíření

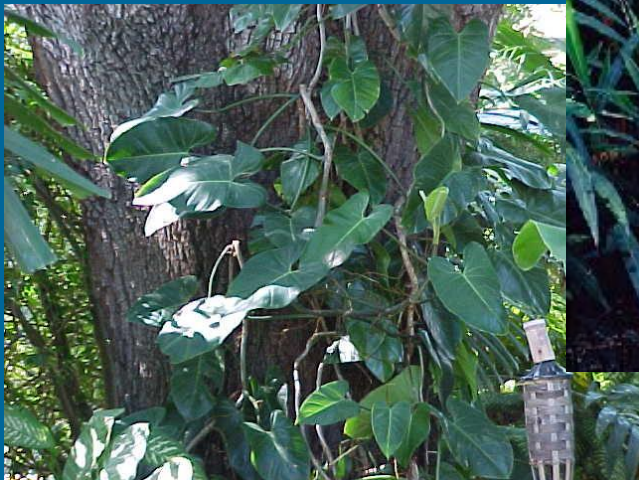
120/2000 tropy, subtropy, okrajově mírné pásy

ČR 5/9

Arum maculatum árón plamatý *Calla palustris* d'áblík bahenní

Philodendron (500), *Amorphophallus* (100), *Anthurium* (500)

Hospodářský význam: **potraviný** (*Colocasia*, *Alocasia*, *Amorphophallus*, *Monstera*); **léčivé nebo jedovaté rostliny**, **okrasné rostliny** (*Dieffenbachia*, *Monstera*, *Philodendron*)

The Pyx Group 1800 244 452

TARO

N561-DF044

Colocasia esculenta

Taro is a staple crops of the Pacific Islands and is also very popular throughout many parts of Asia. The delicious tuber can substitute potato in almost any dish, baked, boiled or made into chips. The plant prefers moist, deep soil and it grows well in both full shade and full sun.

www.daleysfruit.com.au

Dieffenbachia

Alismataceae žabníkovité

Mokřadní a vodní byliny

listy řapíkaté, střídavé, obloukovitá žilnatina

květy trojčetné, v **hroznovitých květenstvích**

květy většinou oboupohlavné, semeník apokarpní

plody měchýřky, nažky

13/90 tropy až mírné pásmo severní polokoule

ČR 3/5

Alisma plantago-aquatica

Sagittaria sagittifolia

Potamogetonaceae rdestovité

byliny ponořené většinou pod hladinu, tracheje pouze v kořenech
listy řapíkaté i bez řapíků, se souběžnou nebo obloukovou žilnatinou
květy obou- nebo jednopohlavné, drobné
květy trojčetné v květenstvích, často hydrogamní, apokarpní semeník
plody měchýřek nebo nažka
2/100 sladké vody

Potamogeton natans
rdest vzplývavý

P. pusillus
r. maličký

další zástupci podtřídy *Alismidae*

Lemna minor

okřehek menší

Posidonia oceanica

Butomus umbellatus

šmel okoličnatý

Liliidae

3-petaloid sepals
3-petals
6-stamens
superior ovary

Liliidae

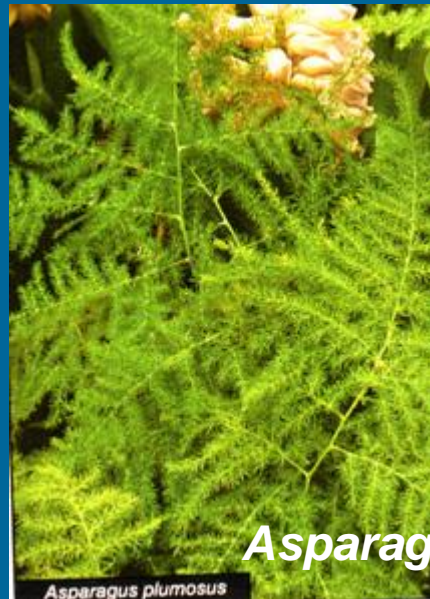
květy s nápadným okvětím
endosperm bez škrobu
převažuje spodní semeník

několik řádů: *Liliales*
Asparagales

tropy a subtropy
Dioscoreales
Pandanales aj.

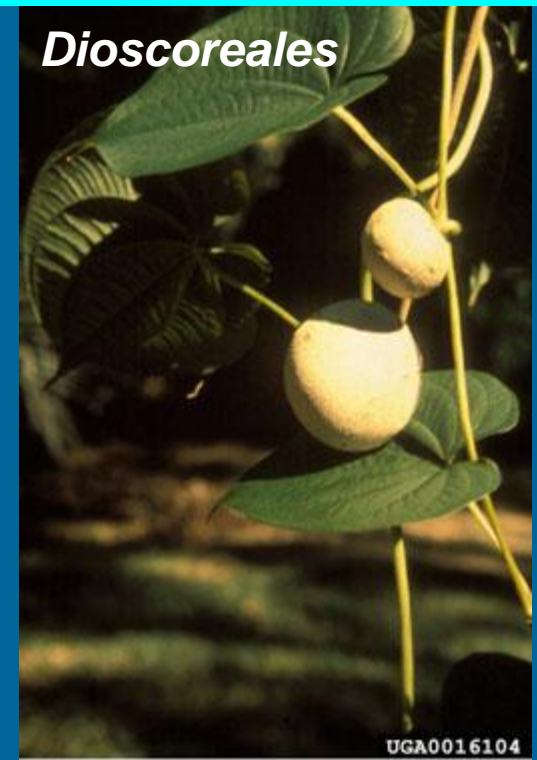

Pandanales

Asparagales

Asparagus plumosus

Dioscoreales

UGA0016104

Liliales

Liliaceae – liliovité

byliny s cibulemi a kontraktilními kořeny

listy střídavé, přeslenité nebo v přízemní růžici

jednoduché, celokrajné, s rovnoběžnou žilnatinou, bez palistů

květy oboupohlavné, pravidelné, trojčetné, jednotlivé nebo ve hroznovitých květenstvích, často nápadné květní obaly uspořádané ve dvou kruzích

P 3 + 3 A 3 + 3 G(3)

plod trojboká pouzdrosečná tobolka, vzácně bobule

13/400, ČR 5/12

V minulosti byla čeleď chápána široce (ještě ve většině učebnic), nyní se rozpadla do mnoha samostatných čeledí, patřících do jiného řádu!

Řada pěstovaných okrasných rostlin rodů *Tulipa* a *Lilium*

Tulipa xgesnerana

Lilium candidum

Lilium martagon

lilie zlatohlávek

Lilium bulbiferum

lilie cibulkonosná

Gagea lutea

křivatec žlutý

Fritillaria meleagris

řebčík kostkovaný

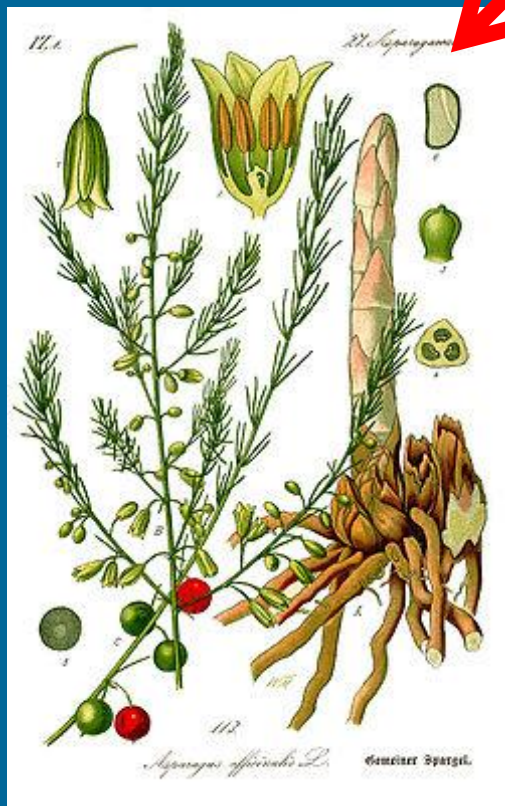

Asparagales

vytrvalé byliny nebo keře s cibulemi, oddenky nebo hlízkami
od předchozího řádu se liší možnou přítomností **barviva fytomelanu** v
semenech; umístěním nektárií v květech a stavbou osemení

řád zahrnuje 25 čeledí a asi 26 800 druhů

Asparagales

Asparagaceae (chřestovité) – chřest

Agavaceae (agávovité)

Hemerocallidaceae (denivkovité)

Alliaceae (česnekovité)

Convallariaceae (konvalinkovité)

Hyacinthaceae (hyacintovité) – okrasné rostliny

Amaryllidaceae (amarylkovité)

Iridaceae (kosatcovité)

Orchidaceae (vstavačovité)

Alliaceae česnekovité

byliny s cibulemi nebo oddenky, obsahující sirné silice
listy střídavé nebo v přízemní růžici, ploché nebo trubkovité
květy oboupohlavné, ve zdánlivých okolících, podepřené toulcem,
trojčetné

plod přehrádkosečná tobolka, semena s fytomelany

19/650 ČR 1/14

Allium ursinum
česnek medvědí

A. oleraceum
č. planý

Význam

- *Allium cepa* (cibule kuchyňská, cibule)
- *Allium schoenoprasum* (pažitka pobřežní)
- *Allium sativum* (česnek kuchyňský)
- *Allium porrum* (pór zahradní)

Amaryllidaceae amarylkovité

byliny s cibulemi nebo oddenky, obsahují alkaloidy
listy se souběžnou žilnatinou
květy jednotlivé nebo v okolících
květy trojčetné, oboupohlavné
plody tobolka nebo bobule
50/900 ČR 2/3

Galanthus nivalis
sněžinka podsněžník

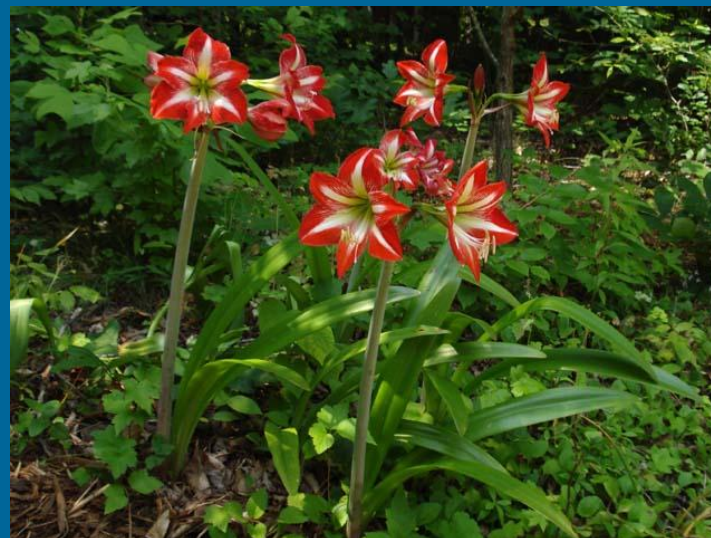
Leucojum vernum
bledule jarní

Řada pěstovaných okrasných rostlin pocházejících většinou z jižní Ameriky nebo jižní Afriky (*Amaryllis*, *Hippeastrum*, *Narcissus*, *Clivia*)

Amaryllis belladonna
Narcissus sp.

Hippeastrum sp.
Clivia sp.

Iridaceae kosatcovité

byliny s oddenky nebo hlízou, stonek někdy redukovaný, jen podzemní listy mečovitě, dvouřadé se souběžnou žilnatinou
květenství vějířek nebo srpek
květy trojčetné, oboupohlavné,
plod tobolka
80/1800 ČR 3/12

Iris pumila
kosatec nízký

I. pseudacorus
k. žlutý

ID = 2004012002 | Authorized use only on GartenDatenbank.de

Gladiolus imbricatus

mečík střechovitý

Crocus heuffelianus

šafrán karpatský

Okrasné rostliny (*Iris*, *Gladiolus*, *Freesia*, *Crocus*), *Crocus sativus* - šafrán

Iris

Crocus sativus - šafrán

Freesia

Gladiolus

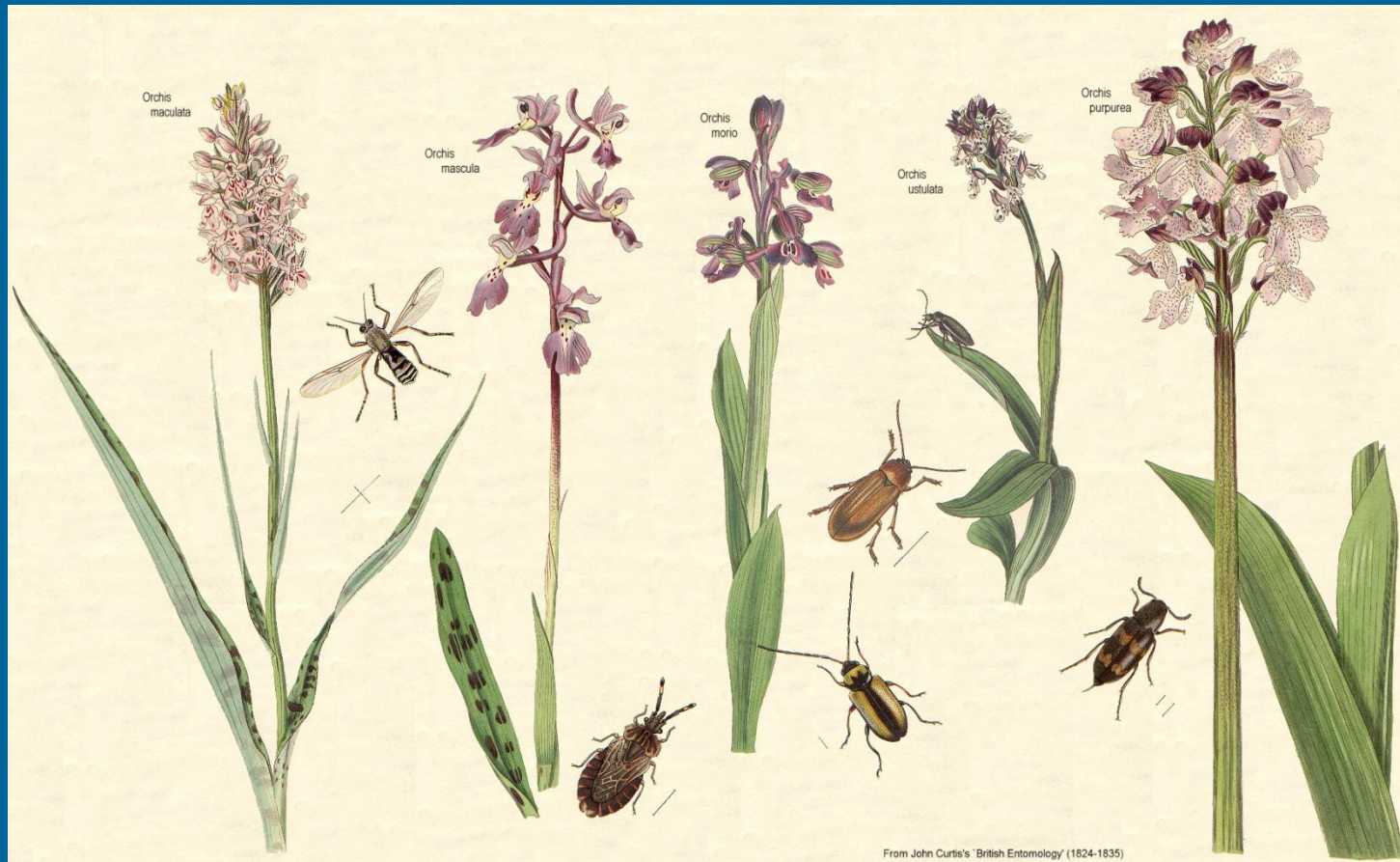

Orchidaceae vstavačovitě

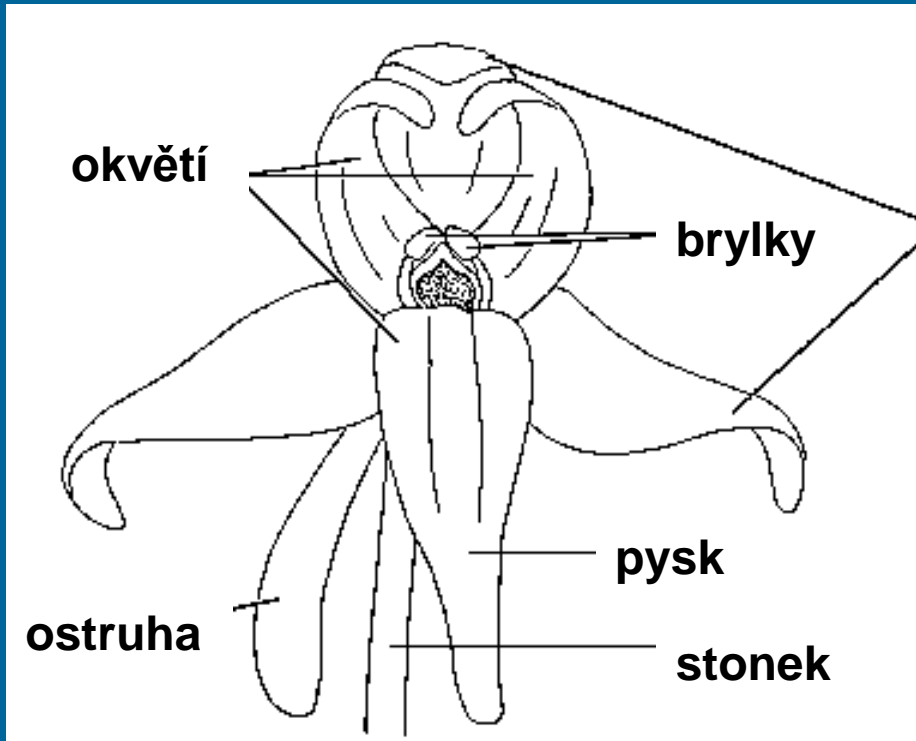
epifycké a terestrické byliny s oddenkem nebo hlízou, mykorhiza, listnatý stonek

listy dvouřadé, se souběžnou žilnatinou
květenství hroznovitě

květy trojčetné, oboupohlavné, souměrné, tyčinky 1 n. 2 srůstají v brylku
plod tobolka, semena velmi malá, bez endospermu, bez dělohy a s neúplně
vyvinutým embryem

775/20 000 ČR 24/60

Ophrys apifera

www.floralimages.org.uk

areál čeledi

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Orchidaceae.png>

Cypripedium calceolus

střevíčník pantoflíček

Orchis militaris

vstavač vojenský

Neottia nidus-avis

hlístník hnízdák

Epipactis palustris

kruštík bahenní

Cephalanthera damasonium

okrotice bílá

Ophrys insectifera

tořič hmyzonosný

Význam

- Četné tropické druhy se pěstují pro okrasu ve skleníkových sbírkách a zahradnictvích
- K řezu se pěstuje řada druhů tropických rodů (Catasetum, Cattleya, Dendrobium...)
- Nezralé tobolky druhu *Vanilla planifolia* se po sklizni fermentují a jako „vanilka“ se využívají v potravinářství, kosmetice a farmaceutice
- Hlízy některých rostlin (*Orchis*, *Ophrys* aj) se sušily a pod názvem „salep“ se využívaly v medicíně a jako výživný pokrm v rekonvalescenci, salepu byly přisuzovány afrodiziakální účinky (ty ale nebyly nikdy prokázány)
- některé rostliny obsahují alkaloidy a řadu dalších sloučenin.

další zástupci podtřídy *Liliadae*

Asparagus officinalis

chřest obecný

Convallaria majalis

konvalinka vonná

Hyacinthus orientalis

Scilla siberica

ladoňka sibiřská

Cyperus papyrus
Cyperaceae
H. St. John

Commelinidae

Arecales

Commelinidae

endosperm bohatý na škrob nebo bez škrobu
zvláštní typ kutikulárních vosků
listeny v květenství

členění: *Arecales*   *Areaceae*

Bromeliales *Bromeliaceae*

Juncales   *Juncaceae*

Cyperaceae

Poales   *Poaceae*

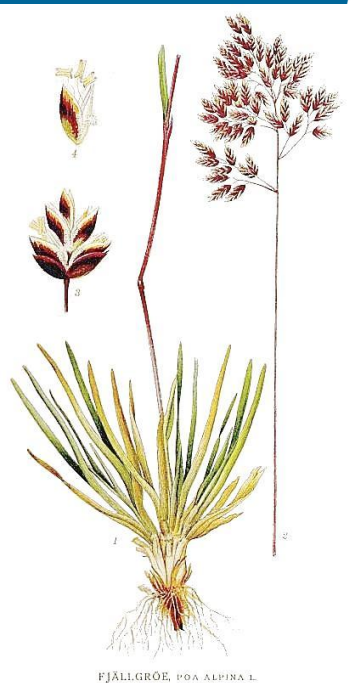
aj. *Commelinales*, *Zingiberales*

Bromeliales

Juncales

Poales

Arecaceae arekovité (palmy)

stromy nebo keře s
nerozvětveným stonkem,
dosahují až 60 m výšky
tloušťkou způsobuje zmnožení
buněk základního parenchymu
listy střídavé, často nahloučené v
terminálním shluku, velké,
pérovitě nebo dlanitě zpeřené
nebo členěné
velké vrcholíkaté květenství
květy oboupohlavné i jednopohl.
(potom jednodomé i dvoudomé)
květní obaly trojčetné, nenápadné
plod peckovice, někdy bobule,
velký endosperm, často bohatý
na olej, bez škrobu
200/2780 především tropy

Phoenix dactylifera

palma datlová

Cocos nucifera

kokosovník obecný

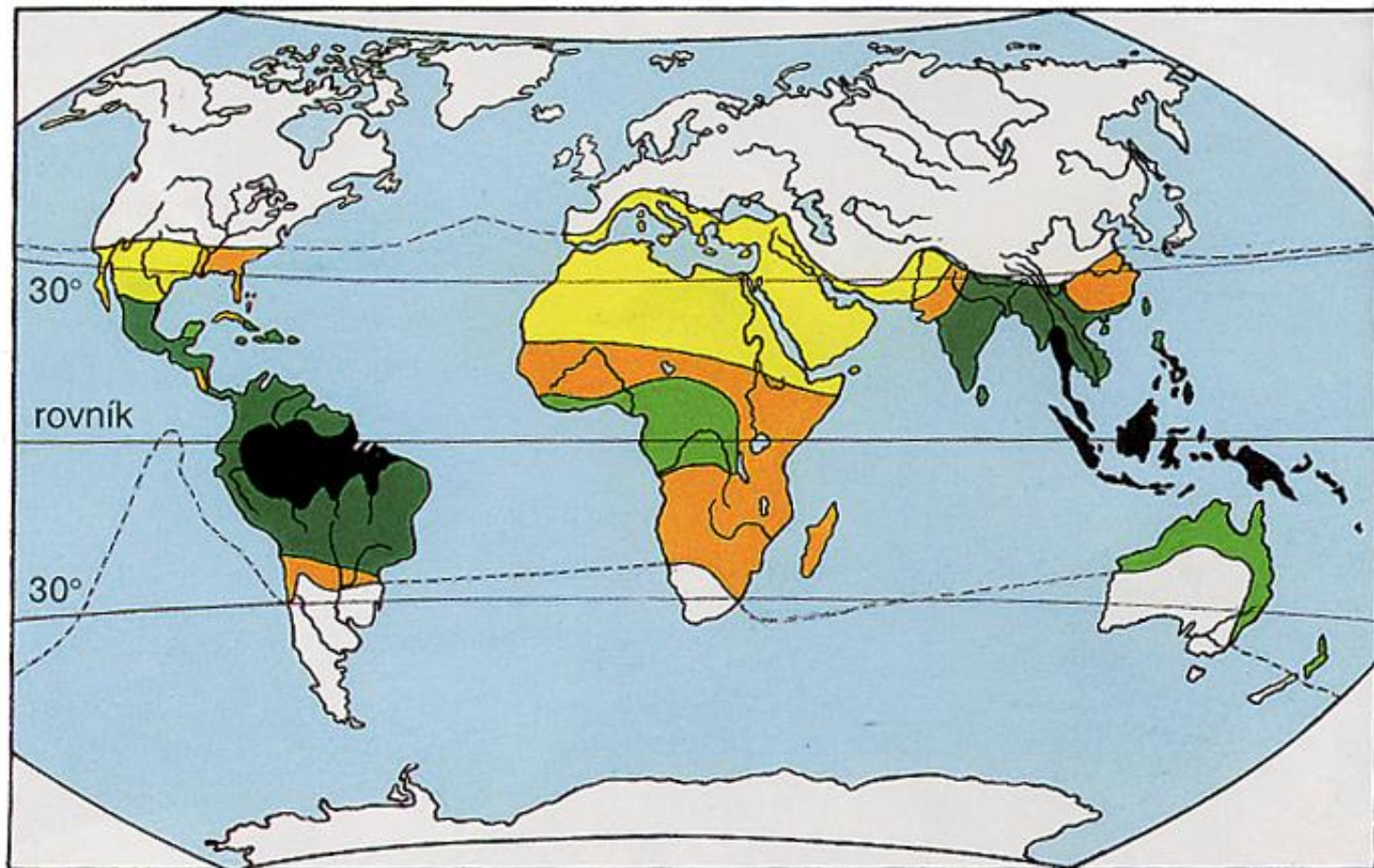

Chamaerops humilis

žumara nízká

Četnost výskytu palem na Zemi

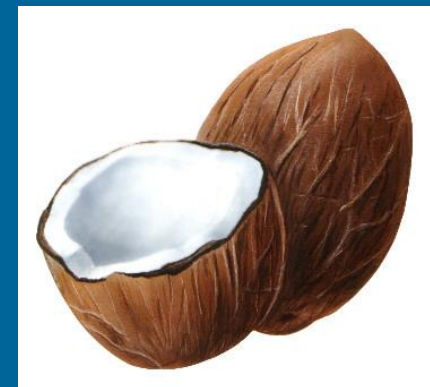

- Největší bohatství druhů, největší četnost
- Bohatství druhů a četnost velká
- Střední četnost
- Omezená četnost
- Málo druhů, četnost nejnižší

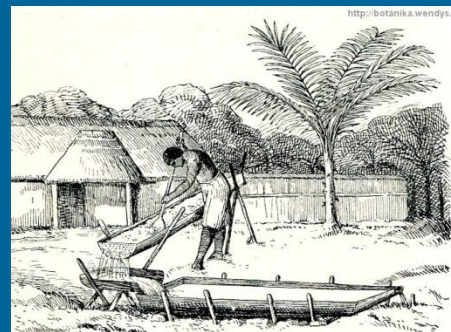
--- severní a jižní hranice
rozšíření

Hospodářský význam:

jedlé plody (*Cocos nucifera*, *Phoenix dactylifera*),
technické rostliny (ratan);
olej (*Elaeis oleifera*),
škrob (sago; *Metroxylon* ssp.);
vosk (*Copernicia cerifera*),
řada rostliny využívaných příležitostně jako palivo nebo stavební materiál,
plody druhu *Areka catechu* (betelová palma) se žvýkají v Indii jako
stimulant.

Elaeis oleifera

155. Výroba sago, jak ji provádějí domorodci na ostrovech Sundských.

Metroxylon salomonense
(Metroxylon Palm)

***Bromeliaceae* broméliovité**

nejčastěji jsou to epifycké byliny s redukovaným stonkem a s trichomy, které mají štítkovitý tvar a jsou tak schopny zachycovat vodu
listy tvoří bazální růžici, vytvářejí vodní rezervoár
květenství klasovité

květy trojčetné, mají kalich a korunu, plod tobolka, bobule nebo plodenství
50/2000 Amerika, především tropy

Ananas comosa

Tillandsia sp.

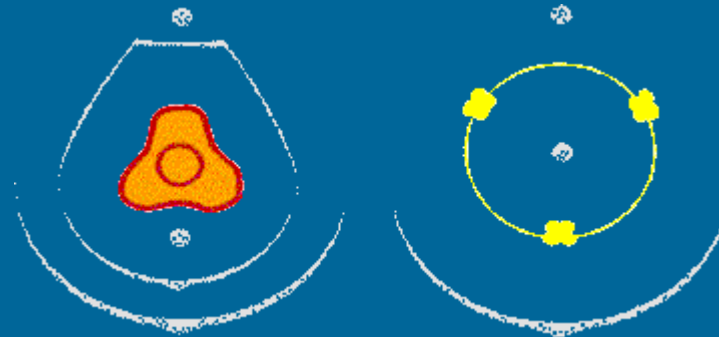
Bromelia sp.

rostliny trávovitého vzhledu (*Juncaceae*, *Cyperaceae*, *Poaceae*)

květy jsou oproti předchozím skupinám jednoděložných rostlin redukované, mohou být jednopohlavné i oboupohlavné, amenogamie

Květní diagramy:

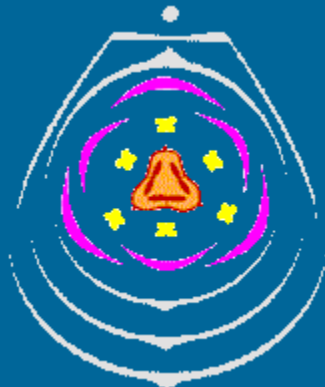

Cyperaceae

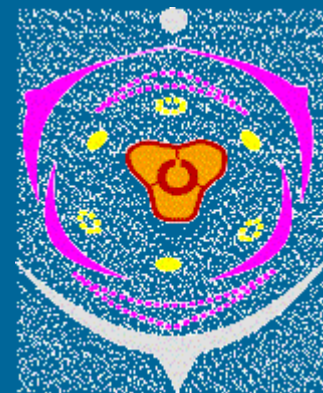
Carex sp. – samčí a samičí

květ

Juncaceae

Poaceae

***Juncaceae* sítinovité**

byliny s nečlánkovaným stonkem, oddenkem, častý aerenchym
listy ve třech řadách, pochva a čepel, chybí jazýček
vrcholíkové květenství (kružel)

květy nenápadné, oboupohlavné, šestičetné
pyl v tetrádách

vlhká, chladná stanoviště

6/400 kosmopolitně ČR 2/30

Juncus effusus

sítina rozkladitá

Juncus bufonius

sítina žabí

Luzula luzuloides

bika hajní

Luzula campestris

bika ladní

Cyperaceae šáchorovité

byliny, listnatý nečlánekovaný stonek, často trojhranný
listy trojřadé

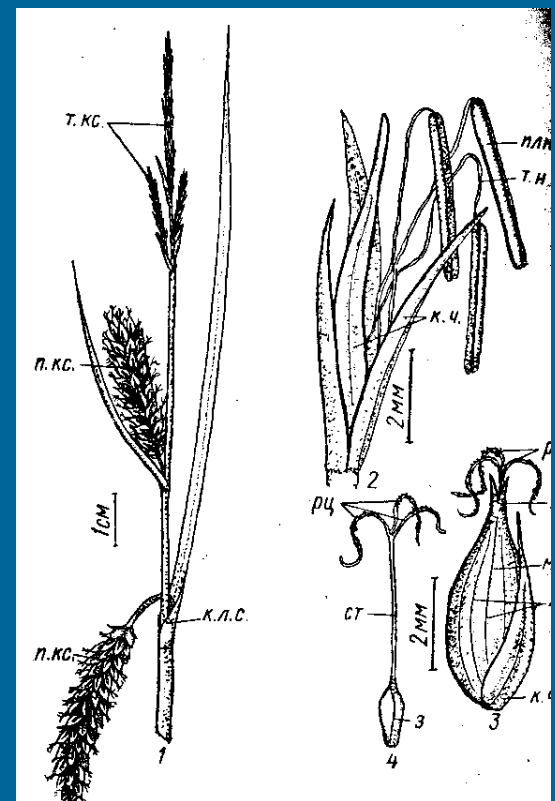
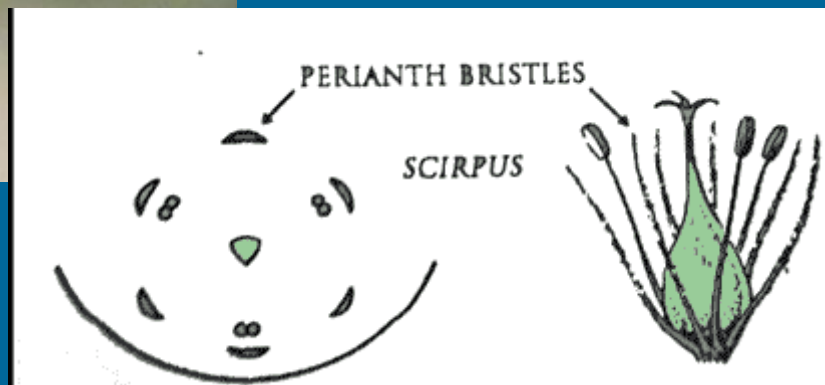
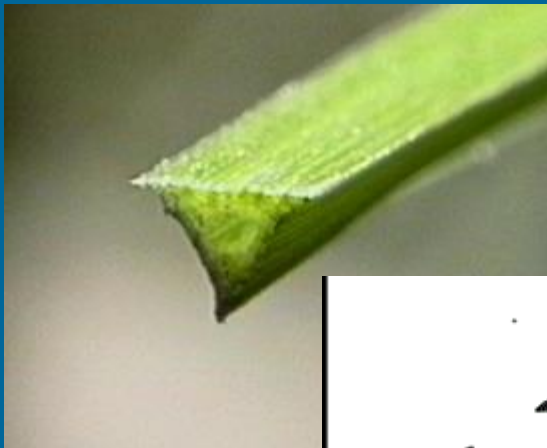
květenství kružel nebo klas

květy oboupohlavné nebo jednopohlavné s listeny a s redukovanými
květními obaly

pylová zrna nejsou v tetradách (3 zanikají)

plod nažka (ostřice mošnička – nažka obalená listeny), semena se
škrobnatým endospermem, s přímým embryem

120/4500 kosmopolitně ČR 15/130

Cyperus papyrus

šáchor papírodárný

Scirpus sylvaticus

skřípina lesní

Eriophorum vaginatum

suchopýr pochvatý

Bolboschoenus maritimus

kamyšník přímořský

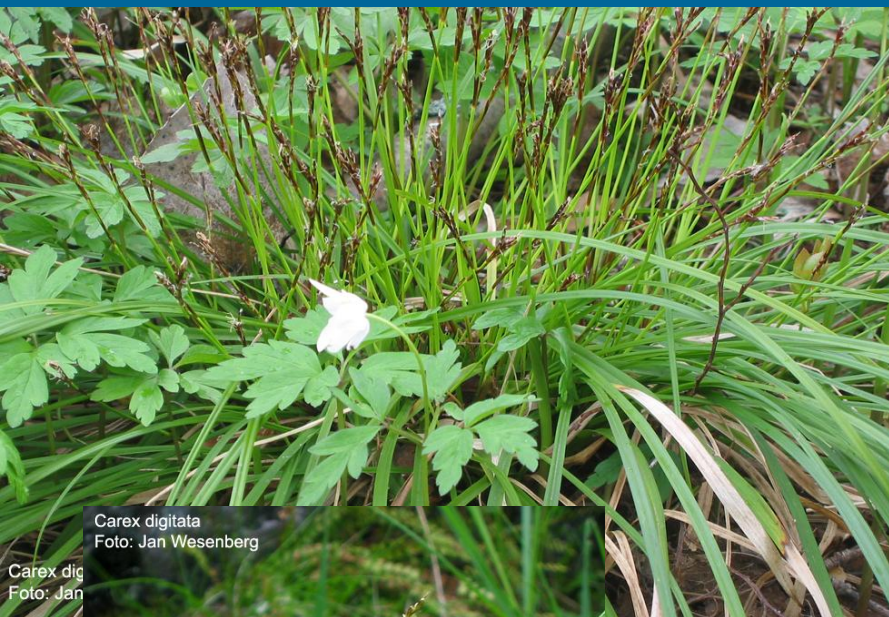
Carex ovalis
ostřice zaječí

Carex acuta
ostřice štíhlá

Carex digitata
ostřice prstnatá

Carex digitata
Foto: Jan Wesenberg

Carex dig
Foto: Jan

Carex humilis
ostřice nízká

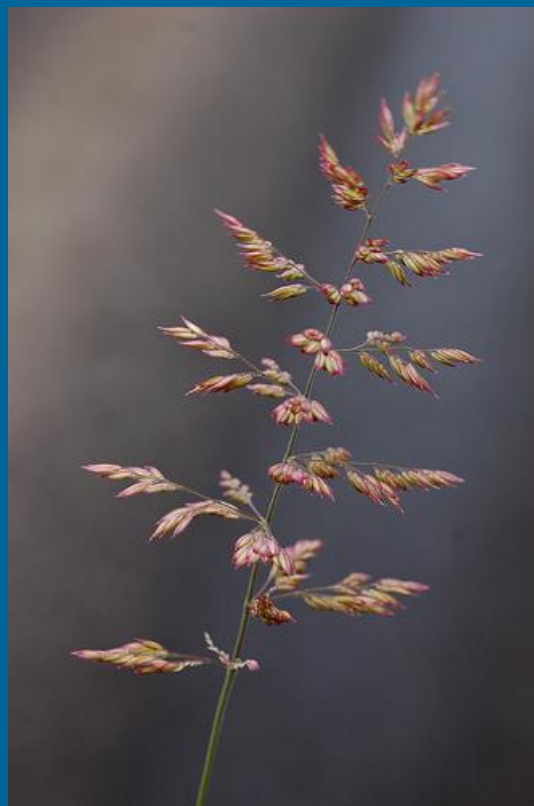
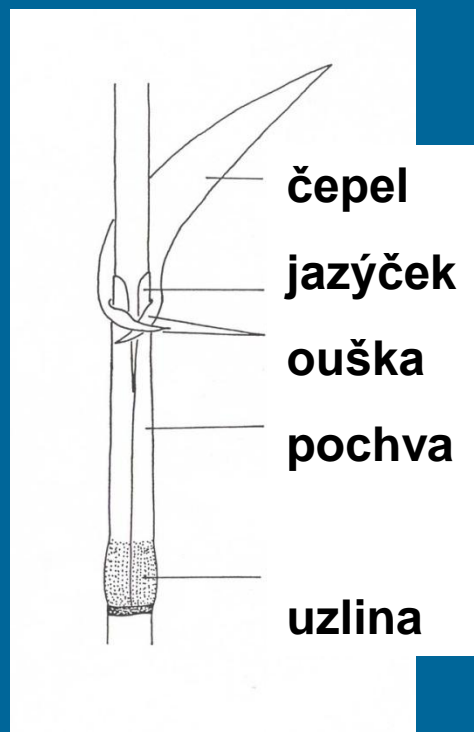

Poaceae (Graminae) lipnicovité (trávy)

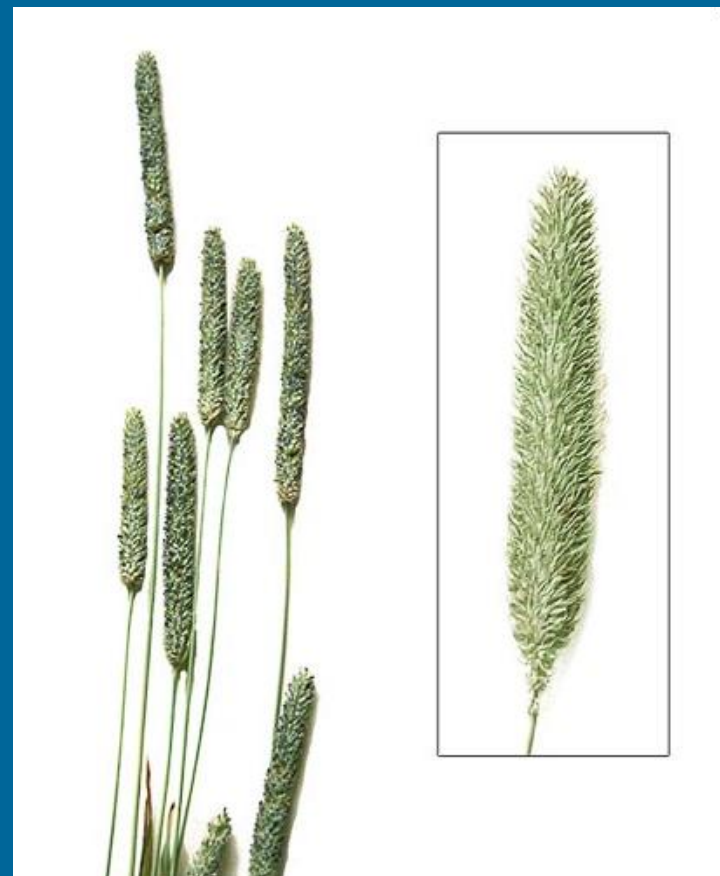
byliny, vzácně dřevnatějící (bambusy)

člámkované, duté stéblo, listy – pochva, jazýček, ouška, čepel

květenství lata klasů, klas klasů

www.flickr.com

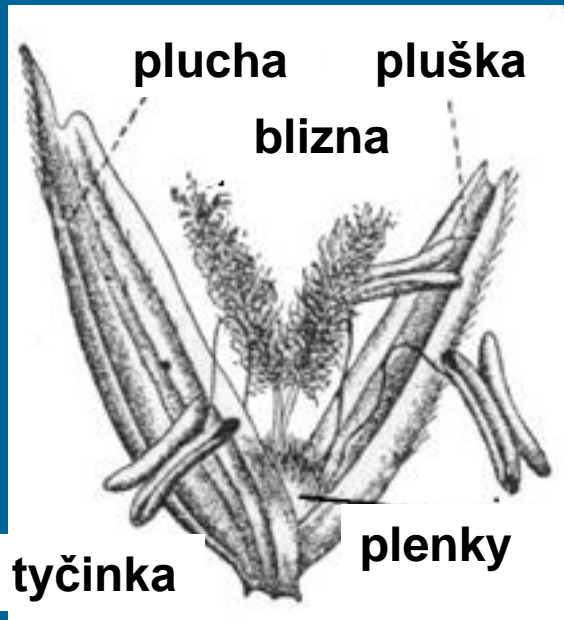
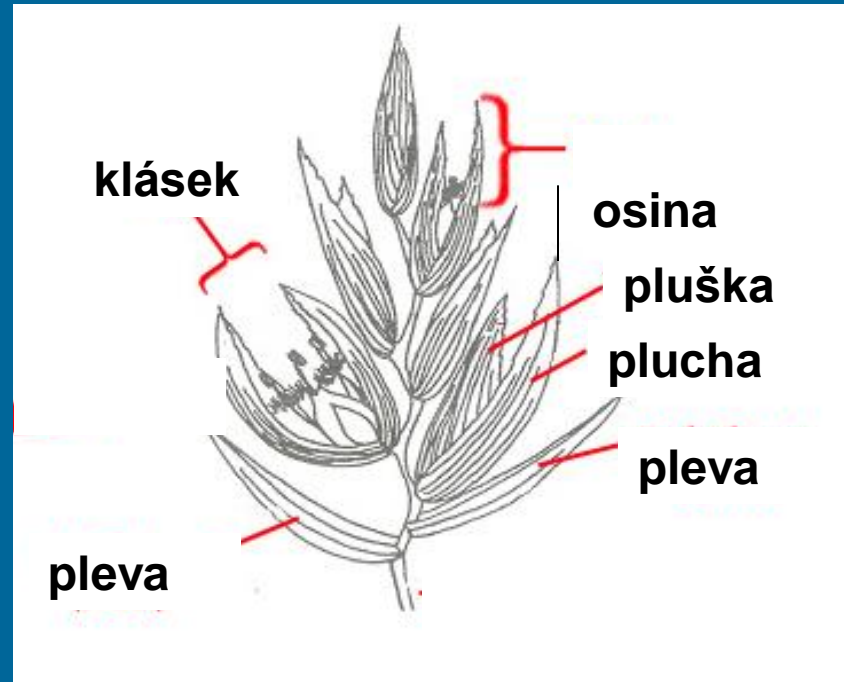
http://www.agroatlas.ru/en/content/related/Phleum_pratense/

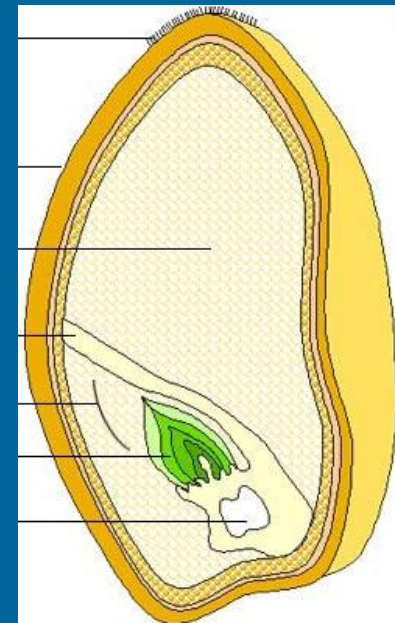
květy oboupohlavné, klásek – plevy, plucha, pluška, pleny, 3 tyčinky, semeník G3

plod obilka, semena se škrobnatým endospermem, s asymetricky uloženým embryem

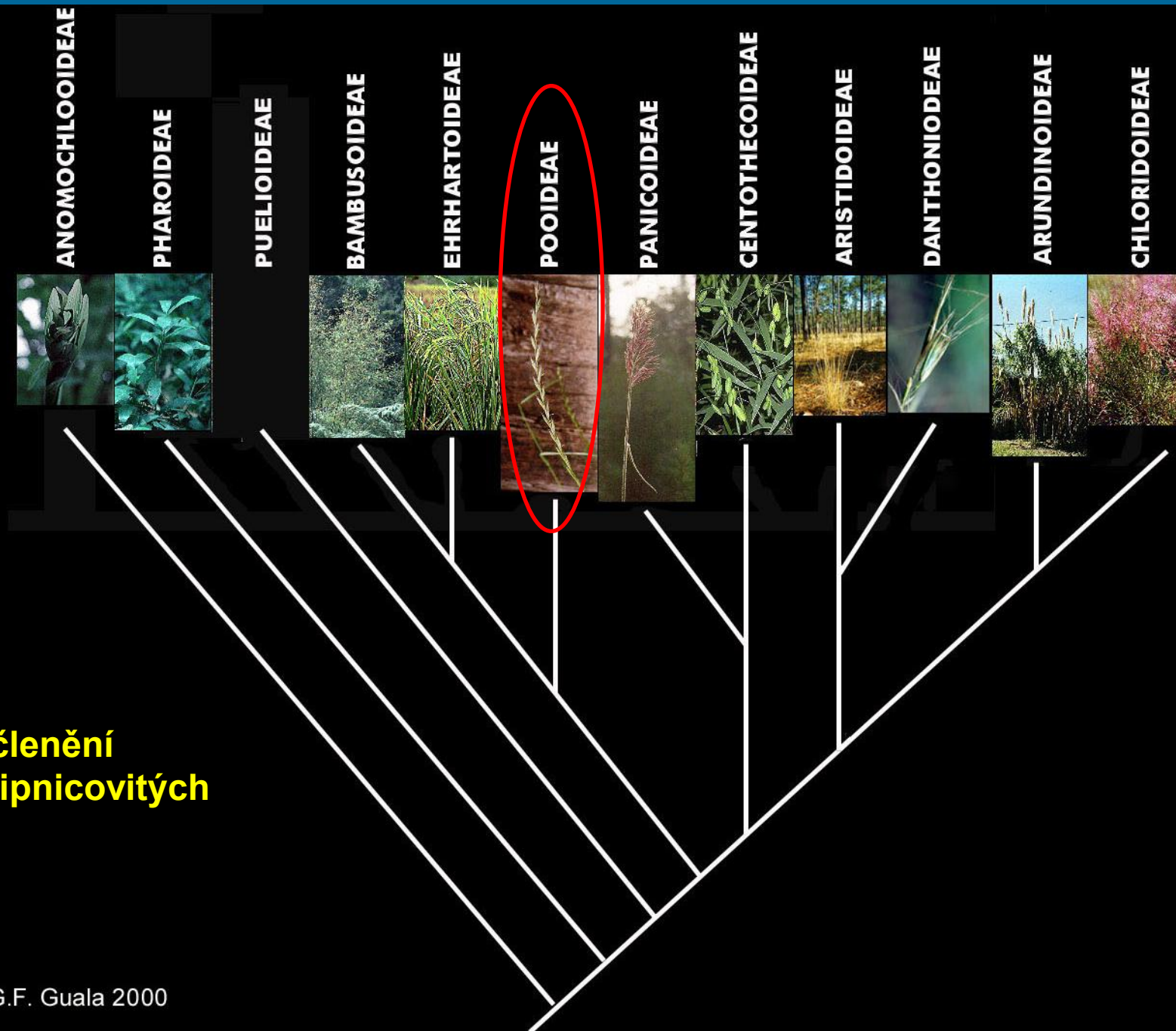
650/9 000 kosmopolitně ČR 80/250

obilka s asymetricky uloženým embryem

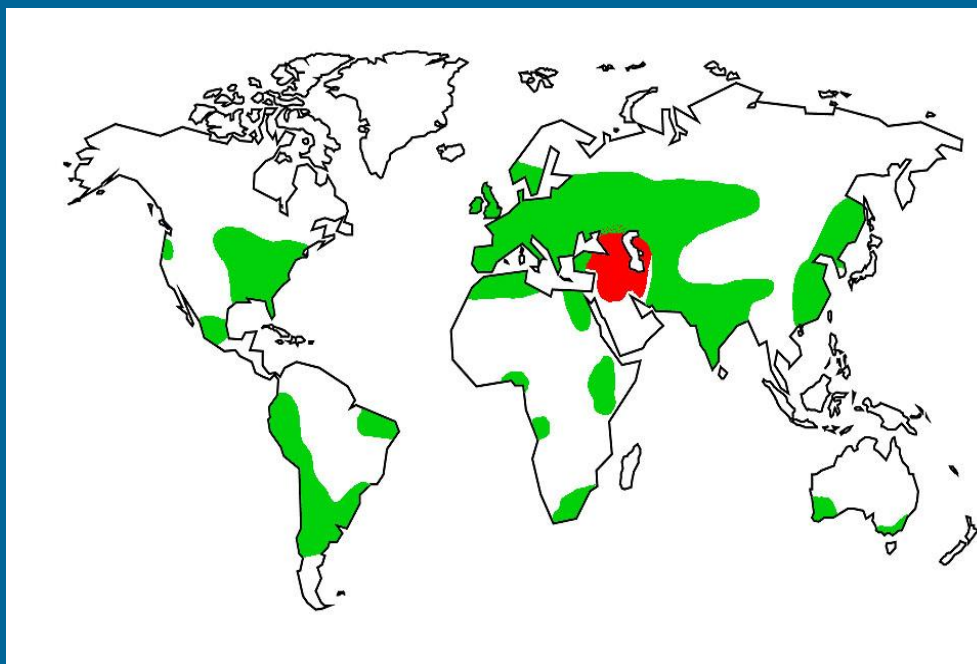
členění lipnicovitých

zástupci podčeledi *Pooidae*

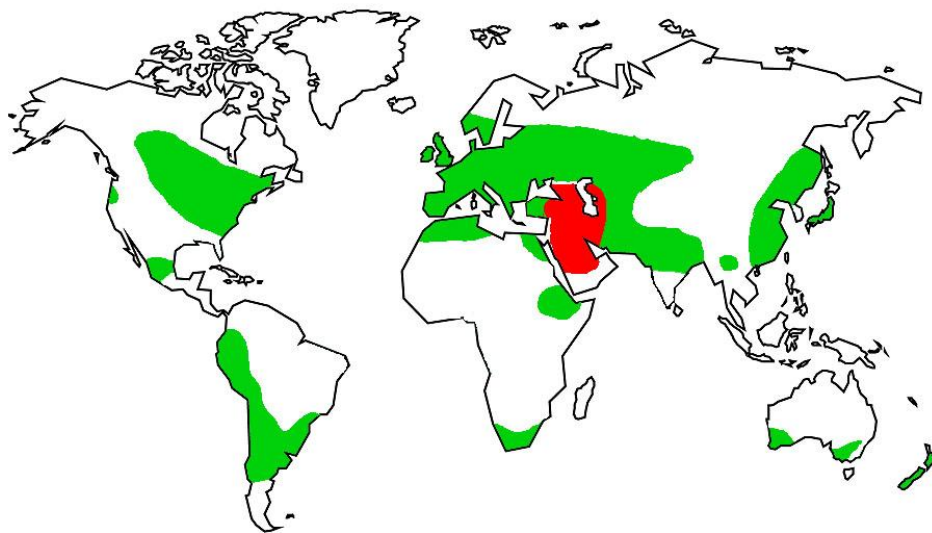
Triticum aestivum

pšenice setá

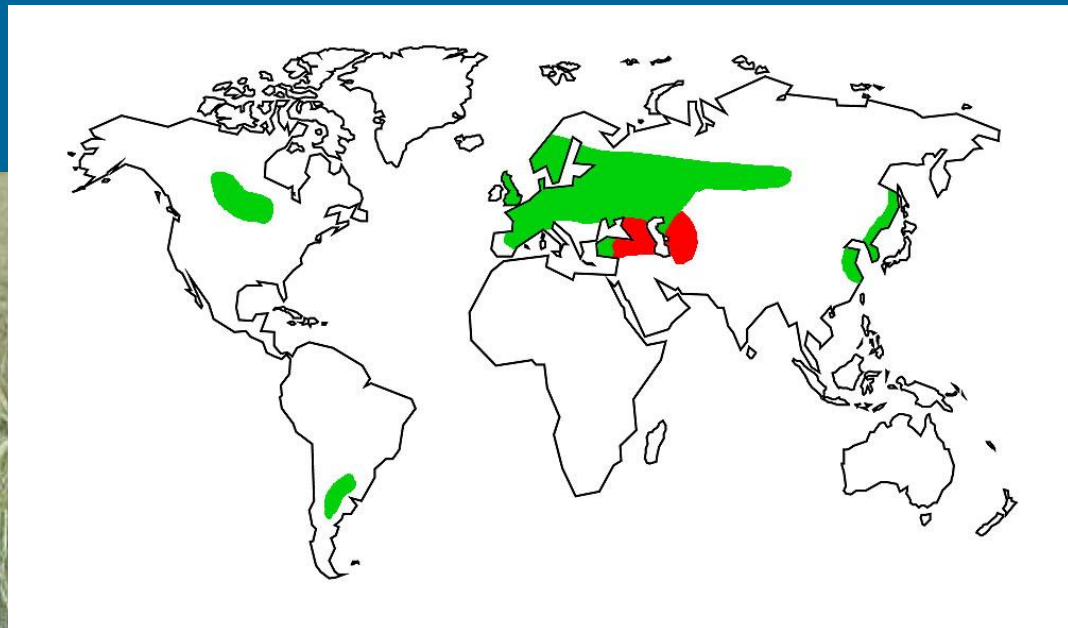
Hordeum vulgare

ječmen obecný

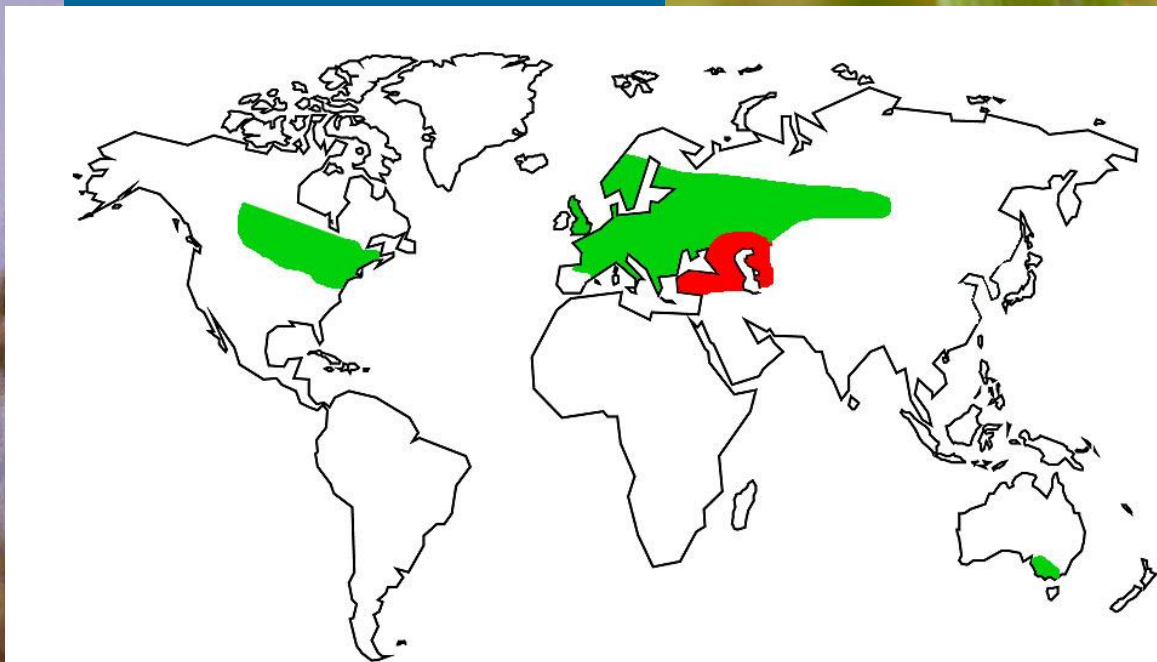

Secale cereale

žito seté

Avena sativa
oves setý

Poa pratensis

lipnice luční

© Stephan Imhof

Festuca rubra

košťava červená

Lolium perenne

jílek vytrvalý

Elytrigia repens

pýr plazivý

Dactylis glomerata

srha říznačka

Alopecurus pratensis

psárka luční

zástupci jiných podčeledí

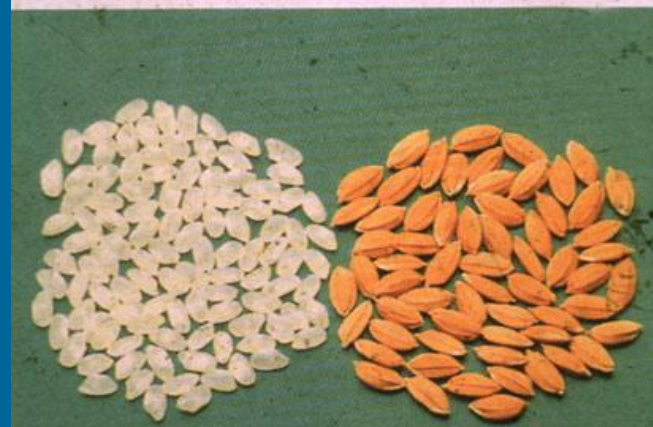
Bambusa sp.

bambus

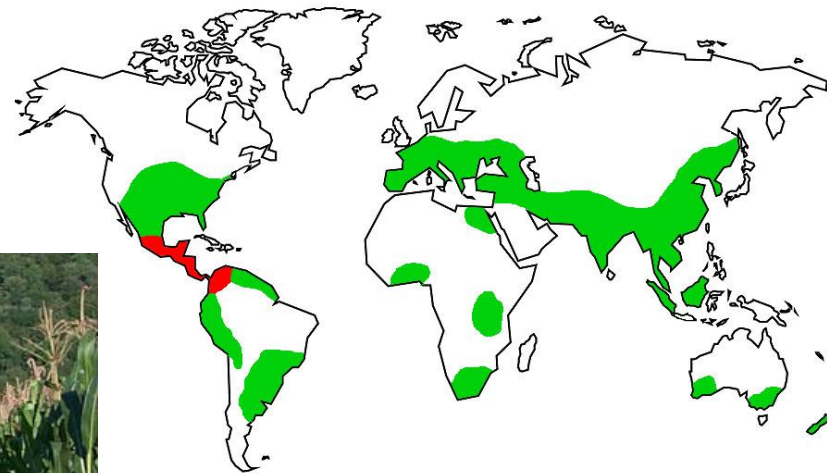
Oryza sativa

rýže setá

Zea mays

kukuřice setá

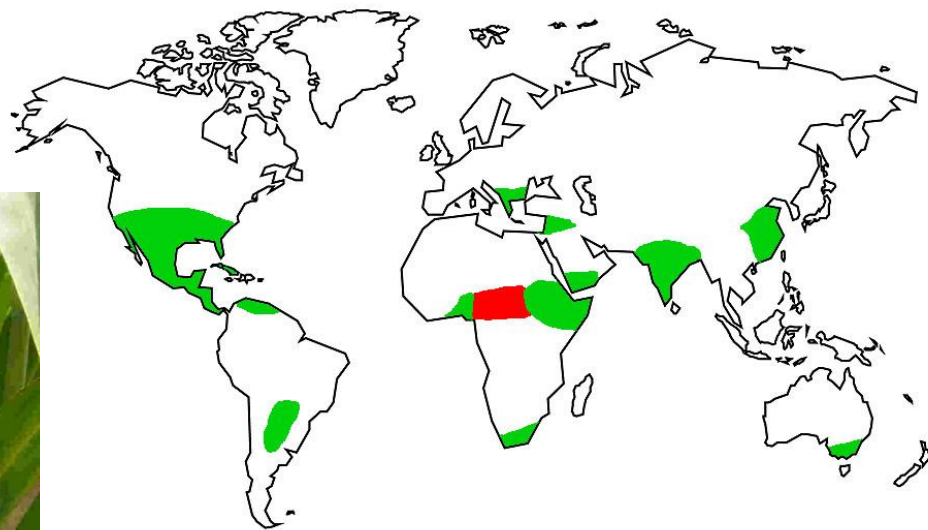

Texas A&M University

Sorghum bicolor

čirok obecný

Copyright L. Pauwels

Panicum miliaceum

proso seté

další zástupci podtřídy *Commelinidae*

Musa sp.

banánovník

Strelitzia sp.

strelície

Tradescantia virginiana

Typha latifolia

orobinec širolistý

